
APSKATI

<https://doi.org/10.22364/adz.59.10>

V PASAULES LATVIEŠU ZINĀTNIĒKU KONGRESA ZINĀTNE LATVIJAI ATSKAŅAS

Oksana Žabko

2023. gada 27.–29. jūnijā Rīgā notika V Pasaules latviešu zinātnieku kongress *Zinātne Latvijai*. Šajos kongresos satiekas Latvijas un Latvijas izcelsmes ārvalstu zinātnieki, lai nostiprinātu un paplašinātu savstarpējos kontaktus un informētu Latvijas sabiedrību, t. sk. politikas veidotājus, par Latvijas zinātnieku veikumu un sasniegumiem kā vietējā, tā pasaules mērogā.¹ Pirmais šāds notikums Latvijā tika organizēts 1991. gada jūnijā, un nākamie trīs kongresi norisa ik pēc desmit gadiem, pulcējot arvien lielāku dalībnieku skaitu. IV Pasaules latviešu zinātnieku kongresa norise 2018. gada jūnijā bija pieskaņota Latvijas simtgadei. Un tad nolēma, ka turpmāk latviešu zinātniekiem jāsanāk kopā tikpat regulāri, kā tiek rīkoti Vispārējie latviešu Dziesmu un Deju svētki, tāpēc par nākamo kongresa norises gadu tika izvēlēts 2023. gads.²

V Pasaules latviešu zinātnieku kongresā klātienē un attālināti piedalījās vairāk nekā 1300 dalībnieku, kas aptvēra gan plašu Latvijas un diasporas zinātnieku loku, t. sk. jaunos

zinātniekus, gan valsts pārvaldes pārstāvjus un uzņēmējus, Latvijas un starptautiskos sadarbības partnerus.³

Kongresa plenārsesijas, paneļdiskusijas un referāti bija organizēti trīs galvenajās tēmās – Digitālā transformācija, Zaļā pārveide un Zinātnes ietekme.⁴ Apmeklētājiem bija iespēja iepazīties ar 188 latviešu zinātnieku stenda referātiem: 41 – par zaļo pārveidi, 66 – par zinātnes ietekmi, 33 – par digitālo transformāciju un 48 – par citu aktuālu tēmu.⁵

Kongresa programma piedāvāja arī iespēju apmeklēt Latvijas inovāciju centrus, piemēram, Latvijas Universitāti, Rīgas Tehnisko

³ Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Par kongresu. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/par-mums> (25.10.2023.).

⁴ Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Jaunami > Ar krāšņām demonstrācijām un spraigām diskusijām aizvadīts V Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/jaunami/ar-krasnam-demonstracijam-un-spraigam-diskusijam-aizvadits-v-pasaules-latviesu-zinatnieku-kongress> (25.10.2023.).

⁵ Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Programma > Stenda referāti. Pieejams: https://www.mittoevents.com/uploaded/zinatneskongress/files/3772/Grafiks_Majaslapai_Posters_FINAL.pdf (25.10.2023.).

¹ Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Par kongresu > Kongresa vēsture. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/vesture> (25.10.2023.).

² Turpat.

1. attēls. Bijusi Latvijas Valsts prezidente (1999–2007) Vaira Vīķe-Freiberga V Pasaules latviešu zinātnieku kongresa svinīgajā atklāšanā 2023. gada 27. jūnijā. Fonā: Rīgas Tehniskās universitātes vīru koris *Gaudeamus*

2. attēls. Kongresa viesi Latvijas Valsts prezidents (2019–2023) Egils Levits, Ministru prezidents (2019–2023) Krišjānis Kariņš un izglītības un zinātnes ministre Anda Čakša 2023. gada 28. jūnijā

3. attēls. Kongresa atklāšanas plenārsesija 2023. gada 28. jūnijā

universitāti, Rīgas Stradiņa universitāti, Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāti, Vidzemes Augstskolu, Latvijas Organiskās sintēzes institūtu, Latvijas Biomedicīnas pētījumu un studiju centru un citus,⁶ kā arī iepazīties

⁶ Sk. pilnu sarakstu: Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Programma > Vizītes zinātniskās institūcijās. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/vizites> (25.10.2023.).

ar jaunākajām tehnoloģijām, piemēram, kosmosa nozarē – Mēness kosmiskās stacijas tehnoloģijām, lieljaudas raķeti, kuru projektējusi un uzbūvējusi Rīgas Tehniskās universitātes studentu komanda. Kongresa ietvaros notika arī Baltijas *Copernicus* diena, kurā tika sniegta praktiska informācija par šo Zemes novērošanas programmu, un praktiskais seminārs par Zemes novērošanas satelītdatu izmantošanu jaunu kontaktu dibināšanai ar potenciālajiem

4. attēls. V Pasaules latviešu zinātnieku kongresa stenda referāti

lietotājiem.⁷ Atskatoties uz kongresa ieguvumiem un lūkojoties nākotnē, turpinājumā publicējam divu V Pasaules latviešu zinātnieku kongresa dalībnieku, nozīmīgu latviešu zinātnieku, pārdomas.

Andris Anspoks, Cietvielu fizikas institūta direktors un žurnāla *Akadēmiskā Dzīve* redakcijas loceklis:

“Pasaules latviešu zinātnieku kongress ir ievērojams notikums, kura ietekme visskaidrāk atklājas ilgtermiņā. Kā vēsta kongresa pieteikums, tam ir trīs svarīgi uzdevumi: piedāvājot daudzveidīgus pasākumus, stiprināt (1) Latvijas un diasporas zinātnieku savstarpējās saites; (2) zinātnieku un ražošanas industriju sadarbību un (3) zinātnes un sabiedrības, t. sk. zinātnes politikas veidotāju, dialogu. Turklāt kongresa kā notikuma kontinuitātei šeit ir būtiska nozīme – atkārtojoties ar noteiktu periodizāciju, tā ietekme laika gaitā pieaug. Šo

uzdevumu nozīmi Latvijas zinātnes attīstībā ir vērts aplūkot sīkāk.

Pirmais kongresa uzdevums ir nodrošināt platformu jaunu kontaktu dibināšanai un esošo kontaktu uzturēšanai starp Latvijas zinātniekiem un latviešu zinātniekiem ārvalstīs. Tā nozīmi skaidri parāda Cietvielu fizikas institūta līdzšinējā starptautiskās sadarbības pieredze. Pirmkārt, latviešu zinātnieki ārvalstīs ir Latvijas zinātnes vēstnieki. Izcilību zinātnē, vismaz manā nozarē – fizikā, iespējams panākt tikai kopdarbībā, kas notiek starptautiskā mērogā. Tomēr jaunu kontaktu dibināšana ar citu valstu zinātniekiem un to attīstīšana ir laikietilpīga. To raitāku un mērķtiecīgāku spēj padarīt vidutāji, kas pazīst abas ieinteresētās puses, un mūsu gadījumā tie ir latviešu zinātnieki ārvalstīs. Otrkārt, pieredze rāda, ka diasporas zinātnieki ik pa brīdim izskata iespēju atgriezties. Tāpēc kongress ir platforma, caur kuru ir iespējams uzzināt par attiecīgās zinātnes nozares aktualitātēm Latvijā un iepazīties ar vadošajiem pētniekiem, respektīvi, izpētīt atgriešanās iespējas.

Jāuzsver, ka kongress ir arī notikums, kurā tiek stiprināta Latvijas zinātnieku savstarpējā sadarbība. Mūsu pieredze rāda, ka nozīmīgs izrāviens attīstībā notika jau tajā brīdī, kad Latvijas zinātnieki sāka savstarpēji aktīvāk sadarboties. Cietvielu fizikas institūta gadījumā sinerģija radās, uzsākot regulāru sadarbību ar

⁷ Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Jaunumi > Ar krāšņām demonstrācijām un spraigām diskusijām aizvadīts V Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/jaunumi/ar-krasnam-demonstracijam-un-spraigam-diskusijam-aizvadits-v-pasaules-latviesu-zinatnieku-kongress> (25.10.2023.) un Pasaules latviešu zinātnieku kongresa vietne > Programma > Visas tēmas. Pieejams: <https://www.zinatneskongress.lv/programma> (25.10.2023.).

5. attēls. Andris Anspoks paneldiskusijā
Industrija 5.0 un Sabiedrība 5.0
2023. gada 28. jūnijā

6. attēls. Pauls Stradiņš paneldiskusijā
*Ilgspējīga un droša Latvijas energoapgāde:
kādam jābūt viedai energosistēmai Latvijā un kā
to izveidot? 2023. gada 28. jūnijā*

Rīgas Tehnisko universitāti, Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāti, Organiskās sintēzes institūtu, Latvijas Biomedicīnas pētījumu un studiju centru, Latvijas Valsts Koksnes ķīmijas institūtu un citām institūcijām. Šo sadarbību esmu ieinteresēti vērst plašumā.

Otrais kongresa uzdevums ir stimulēt Latvijas zinātnieku un vietējās industrijas sadarbību, kas rezultētos ar industrijas attīstību un starptautiskās konkurētspējas vairošanu. Taču, lai panāktu šo mērķi, būtisku nozīmi iegūst pieredze, kuru esam guvuši, tiklojoties starptautiskā mērogā. No ārvalstu kolēģiem mēs mācāmies, kā pareizi strādāt ar nacionālo industriju, kā organizēt zinātnes politiku, un tāpēc šeit ir būtiski aicināt piedalīties arī zinātnes politikas veidotājus. Savukārt ārvalstu kolēģiem ir, ko mācīties no mums. Piemēram, nesenā pagātnē Latvijā samērā veiksmīgi tika īstenota zinātnes rezultātu komercializācijas atbalsta programma⁸, kurai ir maz analogu

⁸ Autors atsaucas uz ES fondu atbalsta pasākumu *Atbalsts pētniecības rezultātu komercializācijai*, kuru īstenoja Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra. Pieejams: <https://www.liaa.gov.lv/lv/programmas/atbalsts-petniecibas-rezultatu-komercializacijai/apraksts> (25.10.2023.).

Eiropā un pasaulē. Pasaules latviešu zinātnieku kongress rada vidi, kura nodrošina ātru informācijas apmaiņu par šādām un līdzīgām iniciatīvām.

Trešais kongresa uzdevums ir radīt platformu zinātnes komunikācijai, respektīvi, plašākas sabiedrības, t. sk. zinātnes politikas veidotāju, informēšanai par latviešu zinātnieku sasniegumiem un Latvijas zinātnes vajadzībām. Kongresu apmeklēja ietekmīgākie Latvijas politiķi, Saeimas deputāti, ministriju ierēdņi, kurus vienkopus ikdienā sapulcināt ir grūti. Tāpēc svarīgi ir piedāvāt aktuālu un diskusiju stimulojošu dienaskārtību, lai politiķi vēlētos cīnīties par atbalstu zinātnē arī ilgtermiņā. Uzskatu, ka šo uzdevumu Pasaules latviešu zinātnieku kongress veic labi. Par to liecina pēdējos gados pieņemtie un aktuālie valdības lēmumi. Pirmkārt, ir paaugstināts zinātniskās darbības bāzes finansējums, to ietverot arī vidēja termiņa (trīs gadu) valsts budžeta plānā. Otrkārt, arī nacionālās Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu programmas finansējums pieaug katru gadu.

Raugoties no šodienas perspektīvas, nākamā kongresa centrālā tēma varētu būt diskusija, kā stiprināt militārās vai aizsardzības jomas rūpniecību. Tāpat aktualitāti saglabās zinātnes

politika – piedāvāju nosaukumu *Latvijas niša Eiropas zinātnes ainavā*, kas ir visaptverošs un nodrošina iespēju šajā pasākumā piedalīties visu zinātnes nozaru pārstāvjiem.”

Savukārt kongresa zinātniskās komitejas loceklis **Pauls Stradiņš**, ASV Nacionālās atjaunojamās enerģijas laboratorijas (*National Renewable Energy Laboratory*) vadošais pētnieks, kā nepieciešamu kongresa attīstību redz kongresa sadalīšanu divās daļās: aptuveni trešdaļa kopējā laika būtu jāvelta tikai vienai, galvenajai kongresa tēmai, pārējo atvēlot pēdējos piecos gados visievērojamāko zinātnes un tehnoloģiju sasniegumu autoru ziņojumiem. Viņaprāt, būtiski ir paplašināt industrijas iesaisti, tāpēc nozīmīga vieta ierādāma jauno tehnoloģiju un ražošanas sasniegumu demonstrēšanai, kā arī zinātnieku un rūpniecības pārstāvju diskusijai

par īpaši svarīgiem pētījumu virzieniem. Otrā daļa ziņojumu būtu par sasniegumiem fundamentālajos jebkuras zinātnes pētījumos, kuri ir guvuši starptautisku ievērību, īpaši par augstas citējamības rakstiem attiecīgās nozares vadošajos starptautiskajos zinātniskajos žurnālos. Spēcīgai zinātniskajai komitejai būtu jānosaka gan kongresa galvenā tēma, gan jāizvēlas lūgtie runātāji, kā arī jādefinē kongresa darba kārtība. Tāpat būtiski ir kongresam piesaistīt pēc iespējas vairāk jauno zinātnieku, it īpaši dabaszinātņu, inženierzinātņu, biomedicīnas, enerģētikas, jauno tehnoloģiju un mākslīgā intelekta jomā.

Foto: Toms Norde un Gatis Orlickis (Izglītības un zinātnes ministrija). Avots: <https://www.zinatnes-kongress.lv/galerija>